

samen werken aan **betere dementiezorg**
door samen te leren

DRAAIBOEK DEBAT MENSEN MET DEMENTIE

Met stellingen over het sociaal netwerk, voeding, migrantenouderen

Van Kleef Instituut

Annemarie Klaassen, programmamanager Van Kleef Instituut, februari 2018

Dit draaiboek bevat verschillende debatvormen en thema's rondom dementie. Professionals kunnen hieruit keuzes maken voor hun eigen praktijk of onderwijs, afhankelijk van de groeps grootte en het doel van het debat.

Onderdeel van een project van Kenniscentrum Zorginnovatie van Hogeschool Rotterdam, 2018

Projectleider: Dr. Jacomine de Lange, Lector Transities in Zorg

Alle materialen zijn beschikbaar op www.hr.nl/dementieonderwijs

Betrokkenen

Organisatie	Naam	Telefoon- nummer	Mailadres	Afk
Locatie				
Spreker(s)				
Fotograaf				

Acties voorafgaand aan uitvoering debat

Actie	Planning	Door	Gedaan
Bepalen inhoud debat(ten)	Week		
Plannen datum debat(ten)	Week		
Begroting opstellen	Week		
Uitnodigen debatleider en evt. sprekers	Week		
Opstellen uitnodiging debat(ten)	Week		
Wervingsplan opstellen en uitvoeren	Week		
Inschrijvingsmodule klaarzetten	Week		
Aanvragen accreditatie	Week		
Programma (druk?)/literatuur (druk?)			
Maken badges	Week		
Meenemen gedrukte programma's, artikelen, badges	Week		
Bevestiging deelnemers	Week		
Eisen inrichting ruimte(s)	Week		
Communiceren eisen ruimte(s) naar locatie	Week		
Deelnemerslijst	Week		
Doorgeven definitief aantal deelnemers locatie	Week		
Lijstje maken voor foto's fotograaf	Week		

Programma

Tijd	Actie	Door wie
	Opbouw zalen	
	Verzamelen debatleider/spreker(s)/organisatie	
	Doorloop opening/Soundcheck	
	Controle zaal en ruimte(s), technische check apparatuur ruimte(s)	
	Klaarzetten tafels voor inschrijving	
	Inloop en inschrijving	
	Deelnemers naar de zaal	
	Opening	
	Start bijeenkomst	
	Pauze	
	Workshops (eventueel)	
	Afsluiting	

Acties na afloop van conferentie

Actie	Planning	Door	Gedaan
Digitaal evaluatieformulier maken - Wat heb je geleerd - Wat ga je toepassen? - Wat heb je toe gepast?	Week		
Digitaal evaluatieformulier met certificaat versturen (... punten)	Week		
Evaluaties verwerken			
Accreditatie invoeren	Week		
Verslag en foto's op site - Studenten evt. vragen verslag te maken) - Voors en tegens op flappen en die uitwerken (grafisch verslag)	Week		

Onderdelen	Aantal deelnemers	Zaal en -indeling	Techniek	Opmerkingen
Opening				
Debat				
Evt. andere onderdelen van de middag				

Foto overzicht t.b.v. fotograaf

- Graag foto's van lachende mensen die in de camera kijken
- persoonlijk, deelnemer(s) in beeld
- 'inspiratie, concentratie en plezier'
- Publiekfoto's plenair
- In workshops foto's van docenten en de groep
- Actiefoto's zijn leuk

Zalen

Tijd	Wat	Waar	Workshop	Opmerkingen
	Inloop			
	Opening			
	Debat			
	Pauze			

Algemeen

Doel debat

- Door middel van het debat worden zorgverleners, mantelzorgers, vrijwilligers en studenten zich bewust van mogelijke dilemma's in hun zorgverlening
- Zorgverleners en studenten leren een standpunt in te nemen en te verdedigen
- Ze formuleren voor- en nadelen en argumenten vanuit hun eigen standpunt en vanuit het standpunt van de ander
- Ze leren te reageren op het standpunt van anderen

Vragen vooraf

1. Over welk onderwerp wil de organisatie in gesprek met de deelnemers? Keuze binnen 'Samenwerken aan betere dementiezorg' zijn:
 - a. Kwaliteit van verpleeghuiszorg
 - b. Professionele grenzen in omgang
 - c. Voeding en dementie
 - d. Sociaal netwerk/omgaan met informele zorg
 - e. Migrantenouderen
2. Met wie wil de organisatie in gesprek?
 - a. Met alleen zorgverleners
 - b. Met zorgverleners en mantelzorgers
 - c. Met zorgverleners en studenten
 - d. Met zorgverleners en vrijwilligers
 - e. Of een combinatie van bovenstaandeDoor de combinatie van verschillende doelgroepen haal je het meest uit het debat. Houd hier wel rekening mee wat betreft de stellingen.
3. Met hoeveel deelnemers wil men in gesprek?
 - a. 0-20
 - b. 20-50
 - c. >50
4. Met welke vorm van debat wil de organisatie aan de slag?
 - a. Lagerhuisdebat
 - b. Over de lijn/overloopdebat
 - c. Debat waarin twee groepen een bepaald standpunt moeten verdedigen (vooraf bepaald)
 - d. Moreel beraad
 - e. Debat met regieacteurs die situatie uitspelen (rondetafelgesprek)
5. Wil men alleen een debat of wil men ook verdieping na het debat?
 - a. Workshops
 - b. Kennisnetwerken
 - c. Anders
6. Hoeveel tijd is beschikbaar voor de bijeenkomst?
 - a. 1 dagdeel (3,5 uur, 13.30-17.00 uur, incl. pauze)
 - b. ½ dagdeel (2 uur, 14.00-16.00 uur)
7. Hoeveel geld is beschikbaar voor de bijeenkomst?
 - a. Bepaalt in hoge mate de vorm die gekozen wordt en wie de bijeenkomst gaat leiden
 - b. Is er binnen de organisatie iemand die een (inhoudelijke) rol kan spelen of bijv. de procesbegeleiding c.q. debatleiding kan doen? Denk aan specialistisch verpleegkundigen, ambassadeurs voor de wijkverpleegkundige, etc.)
8. Hoe gaat men deelnemers werven?
 - a. Persoonlijk uitnodigen via mail (uitnodiging maken)
 - b. Via nieuwsbrieven (artikel maken)
 - c. Via algemene aankondiging op website, posters, flyers
 - d. Via teamleiders

Mogelijke opzet debatten en onderwerpen

Onderwerpen

Deze onderwerpen zijn gekoppeld aan ontwikkelde kennismaterialen van het project *Samen werken aan betere dementiezorg door samen te leren*. Deze dilemma's zijn als voorbeeldstellingen geformuleerd, maar kunnen naar gelang aangepast en aangevuld worden.

1. Voeding

- Als een persoon met dementie niet meer wil eten, dan respecteer ik zijn/haar wens.
- Als een persoon met dementie niet meer wil eten, maar de familie wil dat we deze persoon blijven voeden, dan is de familie bepalend.
- Als een persoon met dementie heeft aangegeven niet meer gevoed te willen worden, maar vergeet dat hij/zij dat heeft opgenomen in zijn wensen en daarom vraagt om eten, dan negeer ik zijn/haar eerste wens en zorg ik toch voor eten.

2. Sociaal netwerk

- Professionals hebben vaak vooroordelen over familie en hoeveel zij willen meehelpen, waardoor het de familie ervan weerhoudt om een actieve rol te spelen.
- Als het sociale netwerk van een persoon met dementie niet wil helpen, dan moeten professionals daar begrip voor hebben en niet doorvragen.
- Als het sociale netwerk wil helpen bij de zorg maar het niet goed doet waardoor de situatie verslechtert, dan kunnen professionals het beter meteen overnemen.
- Het is alleen maar vervelend en tijdrovend als familie zich overal mee bemoeit in de zorg.

3. Migrantenouderen

- Het is belangrijk om te kosten wat het kost tegemoet te komen aan de culturele wensen van migrantenouderen.
- Als je als professional ziet dat het niet goed gaat met de situatie van een migrantenouder maar als je tegelijkertijd op afstand wordt gehouden door de familie, dan moet je de wensen van de familie respecteren.

Debatvormen

1. Lagerhuisdebat

Een aantal stellingen worden besproken onder deskundige gespreksleiding. Deelnemers worden gedwongen een standpunt in te nemen door aan de voor- of tegenkant te gaan staan. Je gaat staan als je wat wil zeggen, maar dat mag alleen als je het woord krijgt. Gespreksleider vraagt om toelichting. Behandelen van een stelling duurt maximaal 10 minuten. Gespreksleider houdt in de gaten dat zoveel mogelijk mensen aan het woord komen.

Groep kan groot zijn (20-100). Duur: 1 tot 1,5 uur (7 á 10 stellingen)

Na het debat kunnen onderwerpen verder uitgewerkt worden in workshops of kennisnetwerken, waarin deelnemers in kleinere groepen aan het werk gaan.

2. Over de lijn of overloopdebat:

Variant op het Lagerhuisdebat. Alleen een dwaas verandert nooit van mening. Dat wordt wel eens gezegd. Waarom zou je niet van mening mogen veranderen tijdens een debat? Bij een overloopdebat mag dat! Na het voorlezen van de stelling, vraagt de debatleider de debaters die voor zijn om aan een kant te zitten; tegenstanders aan de andere kant. Maar tijdens het debat mogen mensen van mening veranderen. Bijvoorbeeld als ze een argument horen van de andere kant dat ze overtuigend vinden. Of als ze juist afgestoten worden door argumenten van hun medestanders. En extra leuk: ook mensen die normaal niks zeggen, hebben een mening. Want door te blijven zitten, neem je ook een standpunt in. De debatleider kan hen dus ook vragen waarom ze blijven zitten.

3. Gedwongen mening verdedigen

De groep deelnemers wordt verdeeld in twee 'kampen'. Ook nu krijgen ze stellingen voorgelegd, maar vooraf is bepaald welke groep voor of tegen is. Deelnemers worden zo als het ware gedwongen zich in te leven in de mening van de ander, ook als ze het er niet mee eens zijn. Ze moeten dan argumenten bedenken die de ander zou kunnen hebben om het al dan niet eens te zijn met de stelling. De rol van de debatleider blijft gelijk als bij het Lagerhuisdebat: geeft deelnemers het woord, vraagt door en laat de andere groep reageren.

4. Moreel beraad

Bestemd voor onderwerpen waarin ethische dilemma's een grote rol spelen. Een Moreel Beraad is een gesprek waarin de deelnemers gezamenlijk een ethische kwestie uit hun werk bespreken. Zij doen dit gestructureerd, aan de hand van een gespreksmethodiek, en met behulp van een gespreksleider. Tijdens een Moreel Beraad wordt aan de hand van een concreet voorbeeld uit de dagelijkse praktijk, samen gezocht naar een antwoord op de vraag wat in die specifieke situatie goede zorg is. Moreel Beraad is dus geen debat.

Het Moreel Beraad vraagt een getrainde gespreksleider en een gespreksmethodiek (zoals de dilemmamethode, het Socratisch Gesprek of het Utrechts Stappenplan) die al naar gelang de doelstelling, ervaring en beschikbare tijd gekozen worden.

5. Rondetafelgesprek

Aan de hand van scènes uit de dagelijkse praktijk gaan trainingsacteurs in gesprek met de deelnemers: hoe zou jij dit doen, wat gaat er goed/fout, voel je je competent, waar heb je last van, wat wil je nog leren? De acteurs kunnen eventuele suggesties van deelnemers spelen, zodat gezien ja worden of een suggestie werkt of niet. Groepen: ca 20 pp. Kan evt. in grotere groepen, maar dan komen minder deelnemers aan het woord. Duur: van 2 uur tot een dagdeel.

Gespreks- c.q. debatleiders

Er kan gekozen worden voor gespreksleiders van binnen de organisatie of voor professionele gespreksleider.

Dit is vanzelfsprekend afhankelijk van:

- ▶ of er geschikte gespreks- of debatleiders in de organisatie zijn;
- ▶ het beschikbare budget. Voor een professionele gespreksleider moet je uitgaan van € 500,- tot € 1000,- per dagdeel (exclusief BTW). Hier komt dan nog voorbereiding e.d. bij.

Eisen die aan een goede gespreks- of debatleider gesteld worden:

- ▶ onafhankelijkheid: heeft niet al een duidelijke mening over het onderwerp (of staat daarvoor bekend) of heeft belang bij de uitkomst;
- ▶ bij voorkeur niet te deskundig over het onderwerp: kan dan onbevangen doorvragen;
- ▶ gespreksvaardig: kan respectvol doorvragen en laat deelnemers niet 'wegkomen' met nietszeggende antwoorden;
- ▶ heeft humor en kan van het debat een serieuze, leerzame, maar ook plezierige bijeenkomst maken;
- ▶ heeft overzicht over de groep en betreft alle deelnemers bij het debat;
- ▶ bij voorkeur niet de leidinggevende van de deelnemers.

Aanvullende eisen voor Moreel Beraad:

- ▶ Is getraind in één of meerdere van de methodieken voor moreel beraad.

Aanvullende eisen voor Rondetafelgesprekken:

- ▶ Heeft ervaring met het voorspelen van situaties (is acteur of actrice);
- ▶ Kan switchen van spel (inleven in situatie en geloofwaardig naspelen) naar gesprek met deelnemers.

Eisen aan stellingen voor debatten

- ▶ Stellingen zijn altijd positief geformuleerd dus niet: 'deze organisatie gaat niet goed om met.....', maar 'om goed om te gaan met moeten we dit doen'.
- ▶ Een stelling is pas een stelling als je er voor of tegen kunt zijn. Mag dus best prikkelend en uitdagend zijn.
- ▶ Een stelling is geen vraag.

Voor Moreel Beraad en Rondetafelgesprekken worden geen stellingen gebruikt, maar herkenbare casuïstiek uit de dagelijkse praktijk van de deelnemers. Manieren om aan deze casuïstiek te komen:

- ▶ Vooraf deelnemers benaderen en hen vragen casuïstiek aan te leveren;
- ▶ Verhalenonderzoek (laten) doen: deelnemers laten vertellen over dagelijkse ervaringen door hen bijvoorbeeld te vragen: wat heb jij de afgelopen week in je werk/leven meegemaakt (met betrekking tot het onderwerp)?

Werkwijze per methode

Lagerhuisdebat/overloopdebat/gedwongen mening debat

- ▶ Formuleer 7-10 stellingen
- ▶ Voorwaarden:
 - Begin met een 'gemakkelijke' stelling, zodat mensen erin kunnen komen en de werkwijze begrijpen.
 - Kies altijd een positieve insteek (dus niet: 'de zorg op mijn afdeling is slecht,' maar met mijn team kan ik de zorg op mijn afdeling verbeteren'.
 - Het antwoord op de stelling moet zijn: 'eens' of 'niet eens'. Tussenweg is niet mogelijk. Dwingt mensen om een standpunt in te nemen.
 - Heb het vooral over zaken waar deelnemers invloed op uit kunnen oefenen of zaken die deelnemers zelf kunnen veranderen.
 - Voorbeelden van stellingen:
 - Op mijn afdeling zijn we altijd met 2 bevoegde en bekwame medewerkers.
 - Wij administreren alleen datgene dat ten goede komt aan de zorg voor onze bewoners.
- ▶ Neem met de debatleider door welke richting je op wilt per stelling.
- ▶ Kies een goede ruimte, waarin voldoende stoelen geplaatst kunnen worden, zodat de groep in tweeën gesplitst kan worden (voor- en tegenkant). Grootte van de ruimte afhankelijk van aantal deelnemers. Let erop dat mensen moeten kunnen 'oversteken' en gespreksleider zich gemakkelijk naar deelnemers kan bewegen.

Rondetafelgesprek

- ▶ Bepaal van tevoren welk(e) onderwerp(en) je wilt bespreken.
- ▶ Kies vanuit de praktijk van de deelnemers casuïstiek, waaruit de trainingsacteurs scènes uit kunnen halen. Hiermee sluit je aan op de praktijk van alledag en weet je dat deelnemers zich betrokken zullen voelen. Manieren om casuïstiek op te halen:
 - Uitvoeren van een storytelling onderzoek: uitermate geschikt, levert veel casuïstiek op, maar is kostbaar.
 - Inventariseer via mail bij deelnemers welke casuïstieken zij hebben in hun dagelijkse praktijk. Veel minder kostbaar, maar kans is aanwezig dat je vooral 'negatieve' casuïstiek ophaalt. Bovendien is de respons vaak laag. Je moet wel ruim van tevoren weten wie deel gaat nemen. Voorbereidingstijd van acteurs is minimaal 2 weken.
 - Stuur alle deelnemers via google drive een meerkeuze formulier over onderwerpen en vraag hen hun keuze toe te lichten en voorbeelden aan te geven.
- ▶ Per dagdeel heb je gemiddeld 4 casuïstieken nodig.
- ▶ Zorg dat de ruimte groot genoeg is om scènes uit te spelen voor de groep. Stoelen opgesteld in kring, zodat men met elkaar kan praten.
- ▶ Kan eventueel ook zonder trainingsacteurs. Scènes dan via een filmpje laten zien. Je hebt dan wel een gespreksleider nodig. Nadeel: trainingsacteurs kunnen niet laten zien wat er bij een bepaalde handelwijze (geadviseerd door deelnemers) gebeurt.

Moreel Beraad

- ▶ Bepaal van welke casuïstiek je gaat bespreken
- ▶ Dit moet een casus zijn van één van de deelnemers aan het debat. Een bedachte casus werkt niet.
- ▶ Verder moet het een verhaal zijn met een morele lading. Dit houdt in dat er in het verhaal een moment zit waarop zich voor de inbrenger een morele vraag voordeed, of waar hij of zij op zijn minst achteraf een morele vraag bij heeft.
- ▶ Verder moet het uiteraard een casus zijn die voor de andere deelnemers interessant is, d.w.z. herkenbaar en de moeite van het bespreken waard.
- ▶ Voor het welslagen van een moreel beraad is het van belang dat de deelnemers een vragende en onderzoekende houding innemen. Het is niet de bedoeling dat iedereen voortdurend zijn eigen gelijk gaat verkondigen of te inbreng van een ander diskwalificeert. Dit vraagt veel van de gesprekleider
- ▶ Kies in overleg met de gespreksleider de methode die je wilt gebruiken.
- ▶ Dit zijn de zeven stappen:
 - Wat is de morele vraag?
 - Wie zijn de betrokkenen?
 - Wie moet er beslissen?
 - Welke informatie heb ik nodig?
 - Wat zijn de argumenten?
 - Wat is mijn conclusie?
 - Hoe voel ik mij nu?

Voor meer informatie: <https://www.boltentraining.nl/moreel-beraad/stappenplan-moreel-beraad/>